

Jak radzić sobie z tak trudnymi kwestiami poetyckimi jak poezja lingwistyczna w szkole podstawowej?

Ewa Arciszewska

Zespół Szkolno-Przedszkolny w Tuszynie

e.arciszewska@ckp.edu.com.pl

Miron Białoszewski jest obecny w podstawie programowej, więc nie pozostaje nic innego, jak omówić jego twórczość. W podręcznikach przeważnie obecne są najpopularniejsze utwory autora. Utwory liryczne staną się wówczas dopełnieniem jego tekstów epickich, tj. *Pamiętnika z powstania warszawskiego*. Jeżeli lirykę będziemy omawiać po pamiętniku, to może ona wzbudzić większe zainteresowanie, a uczniowie mogą wykorzystać swoje doświadczenia. Przedstawiam scenariusz pracy z poezją Mirona Białoszewskiego zrealizowany w klasie ósmej w okresie nauczania zdalnego, co skutkuje tym, że do opracowania włączyłam teksty – zwykle obecne w podręcznikach.

Poezja lingwistyczna – co to takiego?

Rozpoczynamy od wysłuchania utworu *Karuzela z madonnami* w wykonaniu Ewy Demarczyk lub Justyny Steczkowskiej.

<https://www.youtube.com/watch?reload=9&v=CZWBSVjCljs>

<https://www.youtube.com/watch?v=Bb7ucllO27o>

Następnie wprowadzamy pojęcie.

Poezja lingwistyczna to nurt w obrębie polskiej liryki, który pojawia się pod koniec lat 50. XX wieku. W centrum tego nurtu znajduje się językowy eksperyment – lingwiści traktują słowo jako narzędzie docierania do znaczeń ukrytych i nieoczywistych. Szczególnie interesujące jest dla tej poezji rozbijanie utartych schematów językowych, powiedzeń czy konwencji stylistycznych.

Przykład dosiąć konia – dosiąć krzesła

Lingwiści obnażają również paradoksy słowa, a także jego ograniczone możliwości w nazywaniu świata i oddawaniu prawdy o rzeczywistości. Ważną płaszczyzną penetrowaną przez ten nurt poetycki jest język kolokwialny i tkwiący w nim potencjał. Najistotniejszy zabieg w poezji lingwistycznej sprowadza się do tworzenia znaczących neologizmów, nie chodzi tu jednak jedynie o gry słowne pełniące funkcję estetyczno-rozrywkową, ale o budowanie swoistej filozofii języka i rzeczywistości.

Wniosek: Powstaje poezja peryferii, poezja rupieci, szkarady, które nabierają nowego znaczenia. Gra z językiem, ale nie dla zabawy, ale by inaczej zobaczyć rzeczywistość.

Następnym elementem jest pokazanie takich właśnie gier z językiem. Analiza treści i próby znalezienia głębszych sensów.

Wiersz *Namuzowywanie* realizujemy na zasadzie analizy semantycznej i słotwórczej zastosowanych lub utworzonych wyrazów. Pojęcia neologizm artystyczny – warto wprowadzić lub utrwalić.

Muzo

Natchniuzo

tak

ci

końcówkuję

z niepisaniowości

natreść

mi

ości

i

uzo.

namuzowywanie” –
zdobywanie natchnienia
„natchniuzo” – osobo, która
przynosisz natchnienie
„końcówkuję” – piszę, tworzę
wyrazy, odmieniam je
„z niepisaniowości” – ze stanu
braku natchnienia, regresu
twórczego
„natreść” – nadaj treść, kształt
słowny, a może: podpowiedz mi
treść

Źródło: https://poezja.org/wz/Bia%C5%82oszewski_Miron/22521/Namuzow_ywanie

Teraz następuje próba odczytania utworu przez uczniów z wykorzystaniem objaśnień. Po niej refleksja, co taki wiersz znaczy? Może jest to dramatyczna prośba do muzy o poetyckie natchnienie, a może ośmieszenie takich form lirycznych, obecnych np. w *Trenie I* Jana Kochanowskiego czy w *Panu Tadeuszu*. Oczywiście, mogą pojawić się również inne teorie interpretacyjne. Swoje twierdzenie uczniowie uzasadniają.

Inny przykład realizowany metodą recytacyjną. Chodzi głównie o to, by uczniowie zauważyli zawarte emocje podmiotu lirycznego.

Ach, gdyby, gdyby nawet piec zabrali.

Moja niewyczerpana oda do radości

Mam piec

podobny do bramy tryumfalnej!

Zabierają mi piec
podobny do bramy tryumfalnej!!
Oddajcie mi piec
podobny do bramy tryumfalnej!!!

Zabrali.

Została po nim tylko
szara
naga
jama
szara naga jama.

I to mi wystarczy:

szara naga jama
szara naga jama
sza-ra-na-ga-ja-ma
szaranagajama

Źródło: <http://aleklasa.pl/gimnazjum/c305-wiersze/miron-bialoszewski-ach-gdyby-gdyby-nawet-piec-zabrali>

Metoda recytacyjna – zwłaszcza recytacja wspólna - pozwoli wydobyć emocje podmiotu lirycznego. Ważne, by zauważyli nie tylko pogodzenie się z zaistniałą sytuacją, ale i tytułową radość, która może przecież wynikać z zabawy słowami: szara- naga- jama.

- W wierszu zilustrowane są uczucia podmiotu lirycznego, w powiązaniu z sytuacją pieca.
- Piec jednak ma szczególną wartość, co podkreśla porównanie go do łuku triumfalnego.
- Mamy więc radość i dumę, kiedy piec jest porównany do łuku triumfalnego („Mam piec podobny do bramy triumfalnej!”).
- Jest także przerażenie i rozpacz („Zabierają mi piec podobny do bramy triumfalnej!”).
- Później mamy zdenerwowanie i gniew (Oddajcie mi piec podobny do bramy triumfalnej!”).

- Poznajemy smutek i rezygnację podmiotu lirycznego („Zabrali”).
- Kolejny etap to zdziwienie tym co się stało („Została po nim tylko szara naga jama”).
- I ostatecznie jesteśmy świadkami pogodzenia się z losem („I to mi wystarczy: szara naga jama, szara naga jama”).

Po tym wstępie przechodzimy do analizy wiersza **Szare eminencje zachwytu**

Temat: Czym mogą być przedmioty? – rozważania o mistyce codzienności w poezji M. Białoszewskiego

Podajemy przykłady wykorzystania artystycznego różnych przedmiotów codziennego użytku.

Można również poprosić, by sami uczniowie znaleźli takie przykłady.

Źródło: <https://s3.eu-central-1.amazonaws.com/pressland-cms/cache/original/bc/18321766-z-butelek-pet-mozna-tez-tworzyc-ogrodowe-rzezby.jpeg>

Źródło: Zdjęcie pochodzi z aplikacji *Pinterest*.

Źródło: https://www.kammar24.pl/images/logo_producenta/GUIDErekawice.jpg

Czy taka konstrukcja z naczyń?

Zadanie dla uczniów:

Czym może być łyżka durszłakowa?

Np. wisiorkiem

Czym może być piec?

Np. można go pomalować jak obraz

Jak widzi te przedmioty Miron Białoszewski?

Czytamy wiersz.

Szare eminencje zachwytu

Jakże się cieszę,

że jesteś niebem i kalejdoskopem,

że masz tyle sztucznych gwiazd,

*że tak świecisz w monstrancji jasności,
gdy podnieść twoje wydrążone
pół-globu
dokoła oczu,
pod powietrze.
Jakżeś nieprzecedzona w bogactwie,
łyżko durszlakowa!
Piec też jest piękny:
ma kafle i szpary,
może być siwy,
srebrny,
szary – aż senny...
a szczególnie kiedy
tasuje błyski
albo gdy zachodzi
i całym rytmem swych niedoskonałości
w dzwonach palonych
polano biało
wplywa w żywioły
obleczeń monumentalnych.*

Źródło: <https://literatura.wywrota.pl/wiersz/58593-miron-bialoszewski-szare-eminencje-zachwytu.html>

Najpierw analizujemy tytuł utworu.

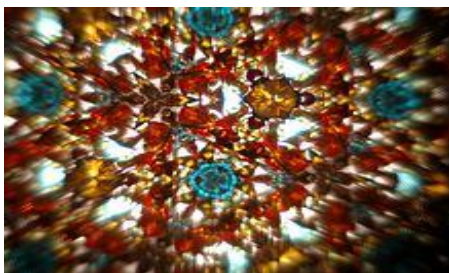
Eminencja – dosł. wyniosłość, dostojność - tytuł honorowy dla wysokich dostojników kościelnych - kardynałów ...

Jego Eminencja – Wasza Eminencja

Jeżeli stworzymy frazeologizm szara eminencja – niewysokie stanowisko – szary człowiek – zwyczajny, niczym się nie wyróżnia

W wierszu odnosi je do zwyczajnych przedmiotów – tym samym nadaje im niezwykle znaczenie, niejako je sakralizuje.

Pierwszy przedmiot to łyżka durszlakowa, która w utworze jest;

Niebem, sztucznymi gwiazdami

Kalejdoskopem - ilustracja jako wyjaśnienie

Ze tak świecisz w monstrancji – hostia

W połączeniu z uroczystą apostrofą – łyżko .....

Pochwalne wyliczenia – litanijne i hymniczne

Zwyczajna łyżka jawi się jako przedmiot potężny, bo kojarzony z kosmosem, i święty, bo jaśnieje jak monstrancja.

I jeszcze jedno wyrażenie *Nieprzecedzona w bogactwie* - zatrzymuje i kumuluje to bogactwo.

Drugi przedmiot

PIEC

Siwy, srebrny, szary, senny – uosobienie – personifikacja

Dzięki tym określeniom piec jawi się jako istota pełna życia, piękna w swej starości, zmienna (opozycja światło księżyc – różne odcienie kolorystyczne)

„Piec” – tasuje błyski – miesza przekładą – zatem mieni się różnorodnością ognia

„Piec” – zachodzi – słońce, księżyc – zatem wygasanie pieca jawi się jako zjawisko równie piękne jak zachód słońca.

„Piec” – wypływa – w żywioły – łączy w sobie różne żywioły – ogień, ziemię, powietrze i wodę.

Obleczenie to ubranie – ale ubranie monumentalne – wielkie jak pomniki, jest czymś wielkim w swej niedoskonałości.

Wniosek: Piękno zwykłych rzeczy jest budowane poprzez ich sakralny i monumentalny charakter.

Podmiot liryczny zauważa bogactwo form, zmienność, niedoskonałość. Przedmioty żyją, mają swój wewnętrzny świat – może duszę.

Jeszcze jedno, na co należy zwrócić uwagę uczniów. Piękne brzmienie za sprawą instrumentacji głoskowej – wyrazy zaznaczone w tekście wiersza.

Pytania ewaluacyjne dla uczniów. Piszą swoje stanowisko i uzasadniają.

Czy wiersz może być literacką prowokacją?

Może to inne spojrzenie na to, co zwykle, niezauważalne?